

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 1 października 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Elżbieta Karpeta (spr.)
Sędziowie :	SA Lucyna Świdorska-Pilis SO del. Jolanta Polko
Protokolant :	Anna Wieczorek

po rozpoznaniu w dniu 1 października 2015 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Prokuratora Rejonowego w (...) działającego na rzecz małoletniego O. S. oraz z powództwa K. S.

przeciwko J. Z.

o zapłatę

na skutek apelacji powódki K. S. i pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Częstochowie

z dnia 22 października 2014 r., sygn. akt I C 164/13

prostując w rubrum zaskarżonego wyroku oznaczenie strony powodowej przez określenie, że sprawa toczy się z powództwa Prokuratora Rejonowego w (...) działającego na rzecz małoletniego O. S. oraz z powództwa K. S.

- 1) zmienia zaskarżony wyrok o tyle, że uchyla w punkcie 1 rozstrzygnięcia zasądzające kwoty po 7.500 złotych na rzecz A. P. (1), B. M., M. M. i P. M., a w punkcie 2 oddalające żądania tych osób w pozostałej części - i w tym zakresie postępowanie umarza;
- 2) oddala apelację pozwanej w pozostałym zakresie, a apelację powódki K. S. w całości;
- 3) przyznaje na rzecz adwokata Z. M. od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Częstochowie wynagrodzenie w kwocie 2214 (dwa tysiące dwieście czternaście) złotych, w tym podatek od towarów i usług w wysokości 414 (czteryście czternaście) złotych, z tytułu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym;
- 4) przyznaje na rzecz kuratora A. P. (2) od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Częstochowie kwotę 2214 (dwa tysiące dwieście czternaście) złotych, w tym podatek od towarów i usług w wysokości 414 (czteryście czternaście)

złoty, z tytułu wynagrodzenia za czynności kuratora dla nieznanej z miejsca pobytu powódki K. S. w postępowaniu apelacyjnym.

SSO del. Jolanta Polko	SSA Elżbieta Karpeta	SSA Lucyna Świdorska-Pilis

Sygn. akt I ACa 124/15

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 22 października 2014r. Sąd Okręgowy w Częstochowie wskazując, że rozpoznaje sprawę z powództwa Prokuratora Rejonowego w (...) działającego w imieniu i na rzecz małoletniego O. S. oraz z powództwa K. S., A. P. (1), B. M., M. M. oraz P. M. zasądził od pozwanej J. Z. na rzecz K. S. 12 500 zł. i na rzecz pozostałych powodów kwoty po 7 500 zł. z ustawowymi odsetkami od 1 marca 2011r., a w pozostałym zakresie powództwo oddalił.

Sąd Okręgowy poczynił następujące ustalenia.

Wyrokiem z dnia 9 sierpnia 2010r. w sprawie II K 280/08 Sąd Rejonowy w (...) uznał, że J. Z. winna jest popełnienia przestępstwa polegającego na fizycznym i psychicznym znęcaniu się nad pozostającą w jej rodzinie zastępczej małoletnią A. S.. Przestępstwa tego J. Z. dopuściła się w okresie od 1 do 24 lutego 2008r., a w jego wyniku małoletnia doznała obrażeń ciała w postaci: trzykrotnego urazu czaszkowo – mózgowego, powodującego obrażenia w postaci krwiaka nadtwardówkowego, krwiaka podtwardówkowego w okolicy ciemieniowej lewej, podbiegnięcia krwawego powieki górnej oka prawego, stłuczenia krwotocznego w okolicy czołowej prawej ze świeżym zerwaniem naczynia mostkującego, z następowym masywnym obrzękiem mózgu. W rejonie tułowia i kończyn małoletnia doznała obrażeń w postaci sińców po lewej stronie brzucha, sińca podłużnego w okolicy nadłonowej, sińców w okolicy łokciowej prawego ramienia oraz licznych sińców w obrębie lewego ramienia, okolicy łędźwiowo – krzyżowej i na skórze klatki piersiowej. Obrażenia te spowodowały u A. S. chorobę realnie zagrażającą życiu oraz ciężką chorobę długotrwałą. Pozwana J. Z. została za popełnienie tego przestępstwa skazana na karę 4 lat pozbawienia wolności.

A. S. zmarła w dniu (...), czyli po wytoczeniu przez Prokuratora powództwa na jej rzecz w niniejszej sprawie (28 marca 2011r.) i po doręczeniu pozwanej odpisu pozwu, co nastąpiło 27 kwietnia 2011r. (k- 35).

Postanowieniem Sądu Rejonowego w (...) z dnia 15 lutego 2013r. wydanym w sprawie I Ns 1209/12 stwierdzono, że spadek po A. S. nabyli: jej matka K. S. w 5/20 częściach i rodzeństwo: O. S., A. P. (1), P. M., M. M. i B. M., każde w 3/20 częściach.

Przedstawiając powyższe ustalenia Sąd Okręgowy wskazał, że Prokurator Rejonowy w (...) domagał się zasądzenia od pozwanej na rzecz A. S. kwoty 100 000 zł. tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, a po ustaleniu jej spadkobierców domagał się zasądzenia wskazanej kwoty na ich rzecz, stosownie do udziałów w spadku.

Wskazał następnie Sąd Okręgowy, że bezspornym było zaistnienie zdarzenia, które czyni pozwaną odpowiedzialną za zapłatę na rzecz poszkodowanej A. S. zadośćuczynienia. Za pozostające bez znaczenia uznał Sąd Okręgowy powoływane przez pozwaną okoliczności, że żadne z następców prawnych A. S. nie domagało się od niej odszkodowania, a część z nich nawet wyraźnie się go zrzekła. Stanowisko to uzasadnił Sąd faktem, że następcy prawni A. S. nie korzystają z przysługującego im uprawnienia dochodzonego na podstawie art. 446 § 4 k.c. lecz występują w sprawie jako następcy uprawnionej do żądania zadośćuczynienia na podstawie art. 445 § 3 k.c.

Uznał Sąd Okręgowy, że odpowiednią sumą zadośćuczynienia dla A. S. będzie kwota 100 000 zł., a to uwagi na stopień doznanych przez nią cierpień oraz sposób zachowania się pozwanej. Zważył Sąd, że A. S. w chwili pobicia w lutym

2008r. miała niecałe 5 lat, a uszkodzenia ciała doznane wskutek znęcania się i pobicia przez pozwaną, spowodowały nieodwracalne skutki w jej funkcjonowaniu i wywołały niepełnosprawność wymagającą stałej opieki innych osób. Do chwili śmierci, która nastąpiła, gdy małaletnia ukończyła 8 lat, A. S. nie odzyskała sprawności. Uznana za odpowiedzialną w tych okolicznościach sumę zadośćuczynienia 100 000 zł. Sąd Okręgowy następnie obniżył o połowę, czyli do 50 000 zł. kierując się zasadami współżycia społecznego. Stanowisko takie uzasadnił tym, że matka A. S. – K. S. została pozbawiona praw rodzicielskich, nigdy nie zajmowała się swoją córką. Nie jest znane miejsce pobytu K. S. ani jej brata i rodzeństwa przyrodniego. Uznał zatem Sąd Okręgowy, że następcy prawni A. S. odnieśliby korzyść w związku z krzywdą, jakiej doznała A. S., której krzywdą matka i rodzeństwo nigdy się nie przejęli. Matka małaletniej – K. S. przyczyniła się pośrednio – zdaniem Sądu Okręgowego – do krzywdy małaletniej, gdyż wskutek pozbawienia jej praw rodzicielskich A. S. trafiła do rodziny zastępczej pozwanej. Kwotę 50 000 zł. zasądził Sąd na rzecz powodów stosunkowo do ich udziału w spadku po A. S..

Apelację od tego wyroku wniósł imieniem powódki K. S. ustanowiony dla niej jako nieznannej z miejsca pobytu kurator procesowy. Kwestionował w niej zasadność i dopuszczalność obniżenia o 50% sumy zadośćuczynienia. Domagał się zmiany wyroku przez zasądzenie na rzecz K. S. dalszej kwoty 12 500 zł.

Apelację wniosła także pozwana, zarzucając naruszenie art. 5 w związku z art. 445 § 1 k.c. przez zasądzenie zadośćuczynienia na rzecz następców A. S., którzy trwale nie interesowali się losem zmarłej, a także przez nieuwzględnienie faktu, że pozwana jest osobą chorą, znajdującą się w krytycznej sytuacji materialnej i odbywającą karę 4 lat pozbawienia wolności. Zarzucała także pozwana naruszenie art. 445 § 3 k.c. przez zasądzenie zadośćuczynienia na rzecz wszystkich ujawnionych następców prawnych A. S., podczas gdy Prokurator popierał powództwo wyłącznie na rzecz O. S., a pozostałe rodzeństwo nie wstąpiło do sprawy w charakterze strony powodowej. Pozwana zarzucała także naruszenie szeregu przepisów proceduralnych, a to:

- art. 232 i 241 k.p.c. przez oddalenie wniosków dowodowych pozwanej, uniemożliwienie tym samym zapoznanie się z aktami sprawy karnej i rodzinnej, a w dalszej kolejności uniemożliwienie wykazania, że następcy prawni A. S. nie interesowali się jej losem.;

- art. 328 § 2, art. 7, art. 55, art. 187 § 1, i art. 193 § 2¹ k.p.c. , - prowadzące do błędnego uznania, że wszyscy następcy prawni A. S. domagali się od pozwanej zadośćuczynienia.

Domagała się pozwana zmiany zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie na rzecz jej pełnomocnika z urzędu kosztów udzielonej pomocy prawnej z urzędu.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Uzasadniona była znacząca część zarzutów apelacji pozwanej.

Sąd Okręgowy naruszył niemal wszystkie wskazane w apelacji przepisy kodeksu postępowania cywilnego, skutkiem czego doszło do zasądzenia od pozwanej kwot na rzecz osób, które nie miały w procesie statusu strony powodowej. Zgodnie z art. 7 i 55 k.p.c. Prokurator Rejonowy w (...) wytoczył powództwo w niniejszej sprawie na rzecz małaletniej A. S.. Opiekun prawny małaletniej powódki, na rzecz której prokurator wytoczył powództwo, nie złożył w sprawie oświadczenia, mocą którego małaletnia oprócz statusu strony w znaczeniu materialnym (bo na jej rzecz zostało wytoczone powództwo) uzyskalaby status strony w znaczeniu formalnym. Po podjęciu postępowania z udziałem następców prawnych zmarłej A. S. prokurator wyraźnie – jak słusznie zarzuca apelująca pozwana – zaznaczył, że popiera pozew na rzecz jednego ze spadkobierców – O. S.. Tym sposobem jedynie O. S. uzyskał status strony powodowej w znaczeniu materialnym. Pozostali spadkobiercy A. S. zostali zawiadomieni o toczącym się procesie i jedynie K. S. poprzez oświadczenie wyznaczonego dla niej kuratora zgłosiła żądanie zasądzenia na jej rzecz zadośćuczynienia. Strona powodowa w niniejszej sprawie ukształtowała się zatem ostatecznie w ten sposób, że zasądzenia od pozwanej zadośćuczynienia żądali: Prokurator – w trybie art. 7 i 55 k.p.c. występujący z roszczeniem na rzecz O. S. i K. S.. Pozostali spadkobiercy A. S. nie wystąpili z roszczeniem przeciwko J. Z., a także prokurator nie wystąpił z powództwem na rzecz innych osób poza O. S.. Na podstawie art. 350 § 3 k.p.c. Sąd Apelacyjny z urzędu

sprostował zatem oznaczenie strony powodowej w niniejszej sprawie, eliminując z rubrum wyroku sądu I instancji wskazanie jako powodów A. P. (1), M. M., P. M. i B. M. ponieważ osoby te nie zgłosiły w procesie żadnych roszczeń.

Uwzględniając zarzuty i wnioski apelacji pozwanej w tym zakresie zaskarżony wyrok należało na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienić poprzez uchylenie rozstrzygnięć zawartych w punktach 1 i 2 wyroku na rzecz wymienionych osób i umorzenie postępowania w tym zakresie. Przyczyną uzasadniającą umorzenie postępowania był brak zgłoszonego żądania, które podlegałoby rozpoznaniu.

Nie był uzasadniony zarzut nieuwzględnienia zasad współzycia społecznego przy ustalaniu przez Sąd Okręgowy wysokości należnego zadośćuczynienia, przedstawiany jako nieuwzględnienie trudnej sytuacji materialnej pozwanej. Ponieważ przedmiotem niniejszego procesu, toczącego się między osobami fizycznymi, był obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym, uwzględnienie zasad współzycia społecznego dla ograniczenia zakresu (wysokości) zadośćuczynienia mogłoby nastąpić wyłącznie na podstawie art. 440 k.c. Możliwość miarkowania odszkodowania (zadośćuczynienia) z uwagi na zasady współzycia społecznego przewidziana przepisem art. 440 k.c. – zgodnie z ugruntowanym w doktrynie i orzecznictwie poglądem – wyłącza jako regulacja szczególna zastosowanie art. 5 k.c. w sprawie o odszkodowanie między osobami fizycznymi (postanowienie Sądu Najwyższego z 7 stycznia 1972r. III CZP 73/71, wyrok Sądu Najwyższego z 26 stycznia 2011r. IV CSK 308/10). Jednocześnie równie konsekwentne jest stanowisko orzecznictwa, wyrażające się m.in. w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 1984r. w sprawie III CRN 269/84 (LEX nr 8664), zgodnie z którym: „miarkowanie odszkodowania na podstawie ocen stosunków majątkowych jest z reguły wyłączone, gdy zobowiązany umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa wyrządził pokrzywdzonemu szkodę na osobie; w takiej sytuacji ograniczeniu wysokości odszkodowania sprzeciwiają się zasady współzycia społecznego, do których odwołuje się art. 440 k.c.”. Taka sytuacja bez wątplenia występuje w niniejszej sprawie, w której pozwana została skazana prawomocnym wyrokiem karnym za przestępstwo umyślne, wyrządzające krzywdę A. S.. Pozwana nie może zatem powoływać się na zasady współzycia społecznego domagając się uwzględnienia ich przy zmniejszeniu jej obowiązku zapłaty zadośćuczynienia.

Wspólny obu apelacjom, aczkolwiek idący w odmiennych kierunkach, był zarzut dotyczący uwzględnienia przez sąd orzekający o wysokości zadośćuczynienia faktu, że wobec śmierci osoby poszkodowanej, należne jej zadośćuczynienie zasądzone jest na rzecz jej spadkobierców. Sąd Okręgowy obniżając o 50% kwotę ustalonego jako odpowiednie zadośćuczynienia powołał się na zasady współzycia społecznego nie wskazując, które przepisy prawne na taki zabieg mu pozwalają. Jak wcześniej wskazano możliwość ograniczenia wysokości zadośćuczynienia z uwagi na zasady współzycia społecznego w sprawie między osobami fizycznymi wynikać może wyłącznie z zaistnienia okoliczności objętych hipotezą art. 440 k.c., gdyż zastosowanie art. 5 k.c. jest w takiej sprawie wyłączone. Rozpatrując natomiast możliwość zmniejszenia wysokości zadośćuczynienia z uwagi na fakt, że poszkodowany, występujący z roszczeniem zmarł, a zadośćuczynienie zasądzone ma być na rzecz jego spadkobierców Sąd Apelacyjny w pełni podziela stanowisko i argumentację przedstawioną w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2011r. w sprawie I CSK 389/10. Sąd Najwyższy stwierdził, że „nie może też prowadzić do obniżenia wysokości zadośćuczynienia okoliczność, że poszkodowane dziecko zmarło, a po jego śmierci do procesu wstąpili rodzice jako spadkobiercy ustawowi.” Skoro roszczenie o zadośćuczynienie, z którym wystąpiła powódka A. S., a ściślej działający na jej rzecz prokurator, nie mogło ulec zmianie wskutek jej śmierci w toku procesu, to obniżanie należnego jej, a obecnie jej spadkobiercom, zadośćuczynienia z powołaniem na okoliczności dotyczące postępowania w przeszłości jej następców prawnych było niedopuszczalne zarówno na gruncie art.440 , art. 5 jak i art. 445 § 3 k.c.

Z tych zatem względów zarzuty apelacji pozwanej uzasadniające wniosek jej apelacji o oddalenie powództwa były nieuzasadnione, a jednocześnie uzasadniony był zarzut apelacji powódki K. S. opierający się na kwestionowaniu poprawności obniżenia przez Sąd Okręgowy zasądanego na jej rzecz zadośćuczynienia. Mimo uznania słuszności tego zarzutu apelacji powódki wyrok zasądający na jej rzecz należną powódce część zadośćuczynienia nie ulegał zmianie. Sąd Apelacyjny jako sąd meriti badający z urzędu prawidłowość zastosowania przez Sąd Okręgowy przepisów prawa materialnego, a także w ramach zarzutu apelacji pozwanej dotyczącego naruszenia art. 445 § 1 k.c. uznał, że do naruszenia tego przepisu doszło poprzez określenie w sposób zawyżony wysokości należnego A. S. zadośćuczynienia. Dogłębna analiza wszystkich ustalonych w sprawie okoliczności dotyczących warunków życia poszkodowanej,

rozmiaru jej cierpień fizycznych i psychicznych związanych z popełnionym na jej szkodę przestępstwem prowadziła do uznania, że odpowiednią sumą zadośćuczynienia w rozumieniu art. 445 § 1 k.c. będzie kwota 50 000 zł.

Skoro zasądzona na rzecz apelującej powódki kwota 12 500 zł. stanowi odpowiadającą jej udziałowi w spadku (5/20) jedną czwartą sumy 50 000 zł. zaskarżony wyrok nie podlegał zmianie wnioskowanej w apelacji powódki.

Z tych względów apelacja pozwanej w pozostałym zakresie i apelacja powódki w całości zostały oddalone jako nieuzasadnione na mocy art. 385 k.p.c.

O wynagrodzeniu należnym reprezentującą z urzędu pozwaną adwokatowi Z. M. oraz kuratorowi dla nieobecnej powódki orzeczono zgodnie z § 19 w związku z § 6 pkt 5 i § 13 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, a także przy zastosowaniu odpowiednim powołanych przepisów na podstawie § 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 listopada 2013r. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w postępowaniu cywilnym.

SSO(del) Jolanta Polko SSA Elżbieta Karpeta SSA Lucyna Świdarska-Pilis